

Το Πορτρέτο του Διονυσίου Σολωμού και Δύο Ποιήματά του.

*By Professor Nina Gatzoulis.

Τα Επτάνησα του Ιονίου, λόγω της ιστορικής τους εξέλιξης και των σχέσεών τους με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Η γεωγραφική τους εγγύτητα με την Ιταλία τους βοήθησε να καλλιεργήσουν αποκλειστικές επαφές με τη Δυτική Ευρώπη. Τα νησιά δεν κυριαρχήθηκαν ποτέ από την Οθωμανούς, και κατά το δεύτερο μισό του δέκατου όγδοου αιώνα οι κάτοικοι στα Επτάνησα απολάμβαναν μια άνευ προηγουμένου ευημερία υπό την Ενετοκρατία. Η ανώτερη τάξη των Νησιών απολάμβανε μια καλλιέργεια εκλεπτυσμένης τάξης. Δεδομένου ότι ήταν υπήκοοι της Ενετικής Δημοκρατίας, τόσο η ανώτερη τάξη όσο και οι «ποπολάροι» δεν γνώρισαν βάσανα παρόμοια με αυτά των άλλων Ελλήνων που έζησαν υπό την οθωμανική κυριαρχία. Οι Βενετοί τους συμπεριφέρθηκαν καλά γιατί τα Επτάνησα ήταν βασικό φρούριο και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο αμυντικό σύστημα της Ενετικής Αυτοκρατορίας.

Ο Διονύσιος Σολωμός γεννήθηκε στο νησί της Ζακύνθου, (Ζάντε) το 1780. Ο πατέρας του, ο αριστοκράτης κόμης Νικόλαος Σολωμός, γνωστός ως «Conte-Tobacco» επειδή ήλεγχε το μονοπώλιο καπνού, παντρεύτηκε τη μητέρα του Διονυσίου, τη νέα και όμορφη υπηρέτριά του Αγγελική

Νίκηλη, μόνο μια μέρα πριν από το θάνατό του, το 1807. Η οικογένεια Σολωμού ήταν αριστοκρατική βενετσιάνικη οικογένεια, με ρίζες στην Κρήτη, όπου παρέμεινε μέχρι την κατάκτηση του νησιού από τους Τούρκους το 1669.

Όταν ο Κόντε – Σολωμός πέθανε, ο νεαρός Διονύσιος στάλθηκε στην Ιταλία για σπουδές. Εκεί το νεαρό αγόρι σπούδασε λατινική και ιταλική φιλολογία και έγραψε ιταλικούς και λατινικούς στίχους που εντυπωσίασαν πολύ τους δασκάλους του. Κάποτε ένας από τους δασκάλους του αναφώνησε: «Έλληνα, θα κάνεις να ξεχαστεί ο Μόντι μας». Το 1815 ο νεαρός Σολωμός αποφοίτησε από το Γυμνάσιο της Κρεμόνας και εισήλθε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Πάδοβας, όπου φοιτούσαν τα παιδιά της αριστοκρατίας των Επτανήσων.

Ο Σολωμός, εγκαταλείποντας την Ιταλία το 1818, επέστρεψε στην πατρίδα του τη Ζάκυνθο. Είχε ολοκληρώσει τις νομικές του σπουδές, αν και όχι με μεγάλη επιτυχία, αλλά κατά την παραμονή του στην Ιταλία γνώρισε όχι μόνο την ιταλική λογοτεχνία αλλά και την κλασική ελληνική και λατινική λογοτεχνία.

Ο Σπυρίδων Τρικούπης, Έλληνας πολιτικός εκείνης της εποχής, προσκεκλημένος από τον Λόρδο Γκίλφορντ, πήγε στη Ζάκυνθο τον χειμώνα του 1822. Πολλοί ισχυρίζονται ότι το αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης ήταν η απόφαση του Σολωμού να αφοσιωθεί στη συγγραφή ελληνικής ποίησης. Αναμφισβήτητα τα σχόλια του Τρικούπη — που τον προέτρεπαν να προσπαθήσει να πάρει την πρώτη θέση στον ελληνικό Παρνασσό, αντί να αρκεστεί σε μικρότερη θέση στον ιταλικό Παρνασσό, όπου οι κορυφαίες έδρες ήταν ήδη κατειλημμένες — βοήθησαν τον Σολωμό να επικεντρωθεί στην ελληνική ποίηση, παρά την ιταλική. Οι αμφιβολίες του για την ικανότητά του να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά την ελληνική γλώσσα εξαλείφθηκαν με τη βοήθεια του Τρικούπη, τη βοήθεια ιδιαιτέρων μαθημάτων, τη μελέτη Ελλήνων ποιητών και τη συλλογή δημοτικών τραγουδιών του Faugier. Ο ηρωικός αγώνας για την ελευθερία, ο πόλεμος της Ελλάδος για την ανεξαρτησία, η δική του αγάπη για την ελευθερία και η λαχτάρα του για τη χειραφέτηση των σκλαβωμένων συμπατριωτών του έδωσαν άφθονη έμπνευση στον Σολωμό να γίνει ο βάρδος της ελληνικής ελευθερίας.

Ο Σολωμός και ο Τρικούπης σ' αυτή τη συνάντηση συζήτησαν εκτενώς την Ελληνική Επανάσταση. Το ποίημά του «*Ύμνος προς την Ελευθερία*», που έγραψε το 1823, είναι αποτέλεσμα αυτών των συζητήσεων. **Οι δύο πρώτες στροφές του ποιήματος, σε μουσική του στενού του φίλου Νικολάου Μάντζαρου, έγιναν ο εθνικός ύμνος της Ελλάδας το 1864, αντικαθιστώντας την ελληνική μετάφραση του Βαυαρικού Εθνικού Ύμνου, που χρησιμοποιήθηκε μέχρι εκείνη την εποχή.** Το ποίημα αποτελείται από 158 στροφές με ομοιοκαταληξίες οκτώ και επτά και οκτασύλλαβους τροχαϊκούς στίχους, γράφτηκε σε περίπου ένα μήνα την άνοιξη του 1823. Το τροχαϊκό μέτρο που χρησιμοποιεί ο Σολωμός, εντείνει την εικόνα που αποτυπώνει – η Ελευθερία ως νεαρή γυναίκα που τρέχει βιαστικά κι αλαφιασμένη. Στις δύο πρώτες στροφές ο ποιητής απευθύνεται και χαιρετίζει την Ελευθερία που κατοικεί σε έναν τάφο, με λόγια που δεν είχε ξανακούσει. Στις στροφές 3-16 η Ελευθερία εμφανίζεται λυπημένη, γιατί διώχνεται από το σπίτι της, την Ελλάδα. Αν και ο κόσμος δεν ασχολείται με τη μοίρα της, αντέχει και ελπίζει ότι κάποια στιγμή το σπίτι της θα ξαναβρεί την παλιά του δόξα. Όταν ζητά βοήθεια χτυπώντας τις πόρτες, δέχεται ψεύτικες υποσχέσεις που μετατρέπονται σε σαρκαστικά σχόλια και επιστρέφει απογοητευμένη στον τάφο της.

Οι στροφές 17-34 δείχνουν την αλλαγή των Ελλήνων καθώς συνειδητοποιούν ότι ήρθε η ώρα να ελευθερώσουν τη χώρα τους, που κατάφέρνουν μετά από πολλές προσπάθειες. Ανακοινώνουν τα ευχάριστα νέα στην Ελευθερία. Η Αγγλία είναι έκπληκτη και καχύποπτη για αυτή την ξαφνική αλλαγή και οι Τούρκοι συμπεριφέρονται ξέφρενα, συνειδητοποιώντας ότι αυτό είναι το τέλος τους. Οι «γενναίες» ελληνικές πόλεις τρομάζουν τον εχθρό που εξακολουθεί να προσπαθεί να νικήσει την Ελλάδα. Οι Έλληνες όμως δεν το βάζουν κάτω και στο τέλος του ποιήματος (στίχοι 137-158) η Ελευθερία καλείται πίσω στην πατρίδα της και όλοι είναι έτοιμοι να την υποδεχθούν και να την τιμήσουν όπως πριν. Πολλοί προσπάθησαν να μεταφράσουν τις στροφές αυτού του ποιήματος στα αγγλικά, αλλά κανένας δεν κατάφερε να αποδώσει ικανοποιητικά τη λαμπρότητα των εικόνων και τον ρυθμό του πρωτοτύπου, γιατί είναι ένα πολύ περίπλοκο ποίημα στη μετάφραση.

Προσωπική μου προσπάθεια μετάφρασης μερικών στροφών, εκτός από τις δυο πρώτες στροφές οι οποίες μεταφράστηκαν από τον Rudyard Kipling (1865-1936).

HYMN TO LIBERTY.

I know you of old
Oh divinely restored,
By the light of your eyes
And the edge of your sword.

From the graves of our people
Shall your spirit prevail
As we greet you again-
Hail, Liberty, Hail!

Long did you dwell
Amid the peoples that mourn
Awaiting some voice
That should tell you to return

Ah, slow broke that day
and no man dared call,
For the shadow of tyranny
Lay over all.

Oh, unfortunate one!
The only consolation you had
were the past glories,
and remembering them you cried.

Long you have awaited
for a freedom-loving call
and in despair one hand
hits the other one.

And you cried:
ah! When do I raise my head

in this desolate land?
and the answer was chains, cries so sad.

Then you shifted your gaze
tearfully, clouded in haze
and on your garment dripped blood
from your children's tortured hearts.

With blood-stained clothes
I know for a fact
that you secretly sought help
in stronger hands of foreign lands.

On your journey you started alone
and alone you came back
doors do not easily open
when YOU need them so bad.

Someone cried on your breast,
but no response at its best;
another promised you help,
but he tricked you no less.

Some, alas! in your misfortune they rejoice
and with such a cold poise
"go find your children" said they
as doors were shut in your face.

The foot slips and slides
and in such a haste it steps
on stone, or grass
reminders of a glorious past.

The miserable head shamefully leans
and the image it brings
is of a poor beggar, going door to door
with no interest in life any more.

Yet, behold now the sons
with impetuous breath
Go forth to the fight
seeking freedom or death.

From the graves of our people
shall the spirit prevail
as we greet you again-
Hail, Liberty, Hail!

Σε γνωρίζ' από την κόψη
του σπαθιού την τρομερή,
σε γνωρίζ' από την όψη
Που με βιά μετράει τη γη.

Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτ' ανδρειωμένη
Χαίρε! Ω Χαίρε, Ελευθεριά!

Εκεί μέσα εκατοικούσες
πικραμένη εντροπαλή
κι ένα στόμα εκαρτερούσες
έλα πάλι να σου πει.

Άργειε να 'ρθει κειν' η μέρα
κι ήταν όλα σιωπηλά
γιατί τά σκιαζε η φοβέρα
Και τα πλάκωνε η σκλαβιά.

Δυστυχής, παρηγορία
μόνη σου 'μεινε να λες
περασμένα μεγαλεία
Και διηγώντας τα να κλαις.

Κι ακαρτέρει κι ακαρτέρει
 φιλελεύθερη λαλιά
 τόνα χτύπαε τ' άλλο χέρι
 Από την απελπισιά.

Κι έλεες πότε, α πότε
 βγάζω το κεφάλι
 Από τσ' ερμιές; κι αποκρίνοντο
 Από πάνω κλάψες, άλυσες, φωνές.

Τότ' εσήκωνες το βλέμμα
 μεσ' στα κλάηματα θολό
 και στο ρούχο σ' έσταζ' αίμα,
 Πλήθος αίμα Ελληνικό.

Με τα ρούχα αιματωμένα
 ξέρω ότι έβγαινες κρυφά
 να γυρεύγεις εις τα ξένα
 άλλα χέρια δυνατά.

Μοναχή το δρόμο επήρες
 εξανάρθες μοναχή,
 δεν είν' εύκολες οι θύρες
 εάν η χρεία τες κουρταλεί.

Άλλος σου έκλαψε εις τα στήθια
 αλλ' ανάσασιν καμμιά
 άλλος σου έταξε βοήθεια
 Και σε γέλασε φριχτά.

Άλλοι, ωιμέ! Στη συμφορά σου
 όπου εχαίροντο πολύ,
 σύρε ναύρεις τα παιδιά σου,
 Σύρε, ελέγαν οι σκληροί.

Φεύγει οπίσω το ποδάρι,
 κι ολογλήγορο πατεί

ή την πέτρα, ή το χορτάρι,
Που τη δόξα σου ενθυμεί.

Ταπεινότατη σου γέρνει
η τρισάθλια κεφαλή,
σαν πτωχού που θυροδέρνει
Κι είναι βάρος του η ζωή.

Ναι, αλλά τώρα αντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου με ορμή,
που ακατάπαυστα γυρεύει
ή τη νίκη, ή τη θανή.

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
Χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!

«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», ωστόσο προοριζόταν να είναι το *magnus opus* του Σολωμού. Αν και μόνο μικρά κομμάτια είναι σε τελική μορφή, εξακολουθεί να δείχνει την κορυφή που έφτασε ο ιδεαλισμός του και την τελειότητα της έκφρασης που πέτυχε σε μια γλώσσα που δεν γνώριζε άπταιστα και στην πραγματικότητα δεν ήταν η μητρική του γλώσσα. Ο Σολωμός εμπνεύστηκε από την ηρωική έξοδο των 9.000 ατόμων που πολιορκήθηκαν στην πόλη του Μεσολογγίου. Επί δύο μήνες τετρακόσιοι πολεμιστές υπερασπίζονταν το Μεσολόγγι ενάντια σε έναν καλά εκπαιδευμένο τουρκικό στρατό δεκαπέντε χιλιάδων στρατιωτών. Οι Τούρκοι προσπαθούσαν να ανακόψουν τις προμήθειες και τις επαφές τους με τον υπόλοιπο κόσμο, ωστόσο οι συμπατριώτες των Μεσολογγιτών κατάφεραν να προσφέρουν στους πολιορκημένους τρόφιμα αρκετές φορές. Έτσι οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να κηρύξουν ανακωχή οι κάτοικοι είχαν τον καιρό να χτίσουν πρόχειρα οχυρώματα και όταν οι Τούρκοι πολιορκήσαν ξανά την πόλη, η ελληνική δύναμη υπό τον θρυλικό ήρωα Μάρκο Μπότσαρη τους νίκησε ξανά. Το 1825 η πόλη πολιορκήθηκε ξανά, αυτή τη φορά από έναν τεράστιο αριθμό Τούρκων και Αιγυπτίων που ήταν υπό τις διαταγές του θρυλικού Αιγύπτιου Ιμπραήμ Πασά. Για πάνω από ένα χρόνο οι πολεμιστές υπερασπίζονταν την πόλη τους, αλλά τελικά,

αφού τα τρόφιμα και το νερό σπάνιζαν στο Μεσολόγγι (ο εχθρός είχε κόψει την παροχή νερού), αναγκασμένοι από την πείνα και τη δίψα, αποφάσισαν να βγουν έξω και να προσπαθήσουν να σπάσουν την πολιορκία. Αποφάσισαν την έξοδο, ήξεραν την τύχη τους και ήταν μήνας Απρίλιος. Ο Απρίλης στην Ελλάδα είναι μια πολύ δύσκολη περίοδος για να ξεπεραστεί το ένστικτο της αυτοσυντήρησης – αλλά οι κάτοικοι του Μεσολογγίου, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, «Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» κατάφεραν να το ξεπεράσουν με τη δέσμευσή τους και την αφοσίωσή τους στο υπερβατικό ιδανικό της ελευθερίας.

Μερικοί από τους ωραιότερους στίχους που έγραψε ο ποιητής είναι αυτοί του αποσπάσματος με τίτλο «Πειρασμός», στο οποίο περιγράφει το Μεσολόγγι, το οποίο δέχεται επίθεση από τους Τούρκους και ταυτόχρονα πολιορκείται από την άνοιξη, η φύση του επιτίθεται με την ομορφιά της. Πώς θα μπορούσε κανείς να επιθυμεί να πεθάνει όταν τον περιβάλλει τέτοια ομορφιά;

Το ποίημα έχει ως εξής:

Έστησ' ο Έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη
κι η φύσις ηύρε την καλή και την γλυκιά της ώρα,
και μες στη σκιά που φούντωσε και κλει δροσιές και μόσχους
Ανάκουστος κελαηδισμός και λιποθυμισμένος.

Νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα,
χύνονται μες στην άβυσσο τη μοσχοβολισμένη,
και παίρνουνε το μόσχο της, κι αφήνουν τη δροσιά τους,
κι όλα στον ήλιο δείχνοντας τα πλούτια της πηγής τους,
τρέχουν εδώ, τρέχουν εκεί, και κάνουν σαν αηδόνια.

Έξω αναβρύζει η ζωή σε γη, σ' ουρανό, σε κύμα.
Αλλά στης λίμνης το νερό, π' ακίνητο είναι κι άσπρο
ακίνητο όπου κι αν δεις, και κάτασπρο ως τον πάτο,
με μικρό ίσκιο άγνωρο έπαιξ' η πεταλούδα,
που 'χ' ευωδίζει τους ύπνους της μέσα στον άγριο κρίνο.

“Αλαφροϊσκιωτε καλέ, για πες απόψε τι ‘δες?”
“Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια.”

Χωρίς ποσώς γης, ουρανός και θάλασσα να πνένε,
 ουδέ όσο κάν' η μέλισσα κοντά στο λουλουδάκι,
 γύρω σε κάτι ατάραχο που ασπρίζει μες στη λίμνη,
 μονάχο ανακατώθηκε το στρογγυλό φεγγάρι,
 κι όμορφη βγαίνει κορασιά ντυμένη με το φως του.

Μια άλλη όμορφη αποσπασματική απόδοση του ποιήματος έχει ως εξής:

Μάγεμα η φύσις κι όνειρο στην ομορφιά και χάρη,
 Η μαύρη πέτρα ολόχρυση και το ξερό χορτάρι.
 Με χίλιες βρύσες χύνεται, με χίλιες γλώσσες κρένει
 “όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει”.

Ο «Ύμνος προς την Ελευθερία» και τα αποσπάσματα του «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» του ποιητή υποδεικνύουν πως ένα έθνος και ένας άνθρωπος μπορούν να επιδείξουν μεγάλο ηρωισμό σε μια δεδομένη στιγμή και μπορούν να υπομείνουν βάσανα και πόνο για έναν ιερό σκοπό. Στη μαγεία της γλώσσας που χρησιμοποιεί ο Σολωμός, οι λέξεις ενσωματώνονται ουσιαστικά και ιδανικά και συγχωνεύονται με τις μεγάλες ανθρώπινες προσπάθειες. Επιπλέον, στην ποιητική παράδοση του Σολωμού ο υλικός κόσμος δεν χάνει την οντότητά του, αλλά γίνεται βαθύτερα εκφραστικός. Οι λέξεις που χρησιμοποιεί μεταμορφώνονται σε ποιητική μουσική, στην πραγματικότητα ο κόσμος του γίνεται κόσμος μελωδίας. Οι περισσότεροι στίχοι του Σολωμού έχουν μια αιθέρια ιδιότητα, έναν καθάρo και ανάλαφρο λυρισμό που δεν ανήκει σε αυτόν τον κόσμο, αλλά κάπου αλλού, όπου παραμένει άφθονος και ανέγγιχτος.

Η φιλοδοξία του ποιητή στα αρχικά στάδια της γραφής του μπορεί να ήταν να γράψει επική ποίηση, επειδή χρησιμοποιούσε το τροχαϊκό επτασύλλαβο, το οποίο χρησιμοποιούσαν οι ποιητές για να γράψουν επική ποίηση. Μετέτρεψε όμως το έπος σε λυρική ποίηση και έγραψε τους πιο όμορφους στίχους που έχουν γραφτεί ποτέ στην ελληνική γλώσσα. Οι φιγούρες που δημιουργεί είναι λαμπερές, γεμάτες ζωντάνια και αιθέριες σε ποιότητα και ουσία. Επομένως, χρησιμοποιώντας τους στίχους του ίδιου του ποιητή, το αποτέλεσμα είναι «έναν όμορφο κόσμο, ηθικός, αγγελικά πλασμένος».

*Η Νίνα Γατζούλη είναι εκπαιδευτικός με εκτεταμένη εμπειρία σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα και τώρα έχει συνταξιοδοτηθεί. Δίδαξε Νεοελληνικά στο Πανεπιστήμιο του New Hampshire και οργάνωσε το Πρόγραμμα Νεοελληνικών Σπουδών. Δίδαξε Αγγλικά και Λατινικά σε επίπεδο γυμνασίου και Ελληνικά σε παιδιά ηλικίας δημοτικού στην κοινότητά της. Έχει μεταφράσει και συνεισφέρει αρκετά άρθρα στο HCS, και σχολείται με επαγγελματικούς, κοινοτικούς και αδελφικούς οργανισμούς. Έχει υπηρετήσει την Παμμακεδονική Ένωση ΗΠΑ, σε πολλά επίπεδα, και παλιότερα ήταν Συντονίστρια των Pan Macedonian Associations στο εξωτερικό. Επίσης είναι Αντιπρόεδρος του ΙΗΑ.

Τα άρθρα που δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα του ΙΗΑ εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς – μέλη του ΙΗΑ. Η ιστοσελίδα του ΙΗΑ δεν λογοκρίνει, ούτε επεμβαίνει σε άρθρα – κείμενα των μελών του ΙΗΑ.

Πηγή : <https://professors-phds.com/>